

УДК 378

КОВАЛЕНКО Сергій Олегович,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інженерної педагогіки та психології

Української інженерно-педагогічної академії

e-mail: kovalenko-61@yandex.ru

РОЛЬ І МІСЦЕ ПРАЦІ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ І ОСОБИСТІСНИХ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА.

На основі теоретичного дослідження різноманітних систем цінностей та їх компонентів, аналізу сутності авторських підходів щодо визначення змістовної характеристики цінності як наукової категорії визначено роль і місце праці в системі цінностей сучасного суспільства.

***Ключові слова:** Цінність, система цінностей суспільства, праця, ціннісне ставлення до праці.*

Постановка проблеми. На етапі перетворень у політичній, економічній та соціально-культурній системах українського суспільства особливої актуальності набуває питання підготовки підростаючого покоління до життя та праці в суспільстві, формування в нього

ціннісного ставлення до праці як джерела саморозвитку особистості, реалізації закладених у людині можливостей.

Соціалізація сучасної молоді відбувається в умовах кризи економіки, що призводить до загрозливо низького достатку більшості населення, і в результаті відображається на всіх сторонах життєдіяльності суспільства, у тому числі і системі цінностей [1].

Проведена діагностика студентів, майбутніх інженерів-педагогів, показала низький рівень їх ставлення до праці.

У даному випадку ми зіткнулися з загальною для України ситуацією втрати громадянами, зокрема і молоддю, більшості загальнолюдських моральних цінностей, серед яких і цінності праці.

Аналіз цих даних дозволяє дійти висновку, що у сучасних студентів домінує функціональний підхід по відношенню до праці – як засобу задоволення власних матеріальних (на першому місці) або духовних потреб (на другому місці).

На нашу думку, основними причинами цього є, по-перше, нестабільне соціально-економічне становище України, постійні кризи економіки, в умовах чого відбувається соціалізація сучасної молоді, що призводить до процесу прагматизації життєвих устремлінь молодих людей, втраті ними багатьох моральних цінностей, серед яких і цінності праці; по-друге, загальний низький стан трудового навчання і трудового виховання, спричинені хибними уявленнями, що нові ринкові економічні відносини знімають цю проблему через мобільність робочої сили та страх лишитися без роботи, які створюють всі підстави для сумлінної праці, тож функції виховання молоді до трудової діяльності заміщає ринкова економіка.

На жаль, майбутні інженери-педагоги не поєднують трудову діяльність із розвитком громадянської свідомості, патріотичних почуттів, розумінні свого суспільного обов'язку, недостатньою мірою усвідомлюють, що цінність людини як громадянина залежить не тільки від його вміння працювати, але й від тієї користі, яку він приносить собі та людям.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою дослідження є сутність авторських підходів щодо визначення змістовної характеристики цінності як наукової категорії, визначення ролі і місця праці в системі цінностей сучасного суспільства.

Коротко проаналізуємо ті з них, які більшою мірою співвідносяться зі змістовними аспектами нашого дослідження. Серед них ми в першу чергу звертаємо увагу на особистісно-діяльнісний підхід (К. Абульханова-Славська, Л. Буєва, А. Дусавицькій, Е. Зав'ялова, В. Ігнатова, А. Коршунов, А. Леонт'єв, В. Нестеренко, В. Серіков, Л. Тархан та ін.). Його прихильники розкривають сутність цінностей як результат активної діяльності її суб'єкта.

Вельми продуктивним, на наш погляд, є структурно-системний підхід (О. Золотухіна-Аболіна та ін.), згідно з яким цінності слід сприймати як систему компонентів із усіма притаманними їй ознаками.

Певне значення в розумінні цінності як наукової категорії має культурно-інтервальний підхід (Ф. Лазарєв, А. Дж. Тойнби, О. Шепенглер та ін.), який ґрунтується на ідеї про те, що культура людства в історичному ракурсі є сукупністю локально існуючих світів зі своїми власними, притаманними їм внутрішніми смислами, цінностями і особливостями.

Не слід випускати з поля зору і суб'єктно-індивідуалістичний підхід до розкриття сутності цінностей. Його прихильники вважають, що створення власної системи цінностей як провідних життєвих орієнтирів є суцільно індивідуальною проблемою, яку треба розв'язувати кожній конкретній особистості самостійно.

У педагогіці та психології до цього часу отримав глибоку розробку і став одним із провідних методологічних підходів у наукових дослідженнях компетентнісний підхід (С. Клімін, В. Ольшанський та ін.).

Постановка завдання. Метою роботи є розкриття змістовної характеристики цінності як наукової категорії, визначення ролі і місця праці в системі цінностей сучасного суспільства.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на неоднозначність позицій учених щодо визначення цінностей, їх теоретичний аналіз дозволяє більшість виділених понять розділити, хоча і умовно, на низку груп у відповідності з авторськими підходами. Коротко

проаналізуємо ті з них, які більшою мірою співвідносяться зі змістовними аспектами нашого дослідження. Серед них ми в першу чергу звертаємо увагу на особистісно-діяльнісний підхід [2–13 та ін.].

Його прихильники розкривають сутність цінностей як результат активної діяльності її суб'єкта. Сенс їх поглядів полягає в тому, що пізнається сутність цінності і усвідомлюється тільки в процесі суспільної діяльності, коли виявляється позитивна значущість певних об'єктів, їх можливість бути корисними для людини. Тому можна сказати, що в понятті «цінність» відображається певне ставлення до предметів або явищ, їх оцінка. Іншими словами, поняття цінності свідчить, що в результаті практичної діяльності виявлена усвідомлена здатність певних об'єктів природної та соціальної предметності задовольняти суспільно й особистісно-необхідні потреби й інтереси, тобто в цінності втілено досвід. Так, наприклад, один із представників зазначеної наукової позиції А. Коршунов [9] стверджує, що цінність є певною функцією, значущістю, яка виявляється в процесі діяльності людини.

Для нас принципово важливим є той факт, що до основних видів діяльності Б. Ананьєв, Л. Виготський, С. Рубинштейн [14–16] окрім гри (в дитинстві) і навчання (в шкільні роки) відносять працю (у дорослому віці). Іншими словами, праця є провідною функцією в процесі всієї життєдіяльності дорослої людини. У цьому зв'язку слід підкреслити, що в процесі діяльності цінність (і в першу чергу праця) виступає її загальною умовою, бо вона зумовлює не окремі реальні дії або вчинки, а їх цілі. Цінність діє як позаситуаційний чинник людської діяльності, що надає їй певної смислової сталості, як загальний спосіб дії. Залучення до певної цінності дозволяє особистості керуватися нею у типових випадках без додаткової оцінки, а її життя взагалі робить проникливим для загального осягнення, бо орієнтації на власні цінності дозволяють людині дотримуватися усталеної життєвої стратегії.

В. Нестеренко справедливо вважає, що цінності можуть виступати життєвими орієнтирами тому, що мають здатність структурувати реальність за критерієм її значущості для людини. Усі явища, події, предмети поділяються на ті, що мають позитивне, негативне або нейтральне значення, а це полегшує людині вибір [11, с. 221–222].

Теоретично значущим для нашого наукового пошуку є положення про те, що цінності і праця, як цінність в першу чергу, виникають під час практичної діяльності людей, коли вони не тільки пізнають властивості природних і соціальних явищ, але й намагаються дати їм оцінку з точки зору встановлення їх користі (шкідливості) для свого життя. У масштабі життєдіяльності окремої особистості цінності, виступаючи результатом її суб'єктивної оцінки, тісно пов'язані з її чуттєво-емоційною і мотиваційно-поведінковою сферами. З одного боку, вони є основою для формування індивідуальних життєвих пріоритетів, а з іншого – виконують функцію регулятора її соціальної взаємодії з іншими людьми [17, с. 35].

Вельми продуктивним, на наш погляд, є структурно-системний підхід, згідно з яким цінності слід сприймати як систему компонентів із усіма притаманними їй ознаками. Розглянемо деякі запропоновані типології систем цінностей.

Перша класифікація передбачає поділ цінностей на дві великі групи: матеріальні і духовні. До першої групи цінностей автори відносять знаряддя й засоби праці та речі безпосереднього споживання. До другої групи – духовних цінностей, вони відносять значущі для суспільства чи окремої людини ідеї (політичні, правові, моральні, естетичні, філософські, релігійні) [18, с.15]. У цій класифікації для нас досить складно віднести працю як цінність до якоїсь із груп, оскільки вона має і духовні, і матеріальні складові.

Існують і інші системно-структурні побудови, які включають більш чисельні групи цінностей:

- природні (необхідні природні умови існування людини – сонячне тепло, чисте повітря тощо);
- економічні (предмети праці, вироблені матеріальні блага);
- соціально-політичні (матеріальні й ідеологічні відносини – свобода,
- рівність, справедливість тощо);
- етичні (добро, гуманізм, милосердя та інші);
- естетичні (краса, гармонія);
- наукові (істина) [19, с. 382].

Але і ця системна побудова не виділяє достатньо чітко працю як самостійну, відокремлену цінність. Нам більше імпонує позиція О. Золотухиної-Аболіної, яка полягає в тому, що провідне місце в ціннісній ієрархії особистості займає система так названих вищих цінностей, яка у свою чергу, включає такі компоненти:

- соціальні цінності (соціальна справедливість, свобода, права і обов'язки людей тощо);
- цінності спілкування (дружба, любов, довіра тощо);
- цінності діяльності (праця, творчість, пізнання істини);
- культурні цінності (етнічні, релігійні й атеїстичні, цінності ставлення до світу взагалі, стилю життя, ритуалів тощо);
- цінності споживання;
- цінності самозбереження;
- цінності самоствердження і самореалізації (соціальний статус, гідність, бажаний образ «Я» тощо);
- загальнолюдські цінності (мир, людина, життя);
- цінності, що характеризують особистісні якості індивіда (чесність, хоробрість, патріотизм, вірність своєму слову, доброта тощо);
- естетичні цінності [20, с. 69-70].

При даному підході працю виділено в окрему групу цінностей діяльності, що відповідає розглянутому нами вище особистісно-діяльністному підходу.

Певне значення в розумінні цінності як наукової категорії має культурно-інтервальний підхід, який ґрунтується на ідеї про те, що культура людства в історичному ракурсі є сукупністю локально існуючих світів зі своїми власними, притаманними їм внутрішніми смислами, цінностями і особливостями [21; 22; 23]. Стосовно нашого дослідження відзначимо, як значущу, думку про те, що поняття «культура» не можна зводити ні до категорії цінностей, ні до поняття ««духовна культура», оскільки «культурний компонент» присутній у будь-якому соціальному феномені. Але цінності, виконуючи роль своєрідних індикаторів, дозволяють скласти уявлення про культуру в цілому [24, с. 12].

Не слід випускати з поля зору і суб'єктно-індивідуалістичний підхід до розкриття сутності цінностей. Його прихильники вважають, що створення власної системи цінностей як провідних життєвих орієнтирів є суцільно індивідуальною проблемою, яку треба розв'язувати кожній конкретній особистості самостійно. Суть цього підходу добре виражена думкою про те, що « немає нічого глибоко в середині нас, крім того, що ми самі туди умістили, жодного критерію, якій би ми самі не створили під час створення практики, жодного стандарту раціональності, який не був би зверненням до такого критерію, жодної строгої аргументації, яка б не була підпорядкованою нашим власним конвенціям» [25, с. 117].

Переходячи до теоретичного аналізу змісту праці як цінності, ми звертаємося до компетентнісного підходу і його взаємозв'язку з підходом аксіологічним. У педагогіці та психології до цього часу компетентнісний підхід отримав глибоку розробку і став одним із провідних методологічних підходів у наукових дослідженнях. Спираючись на цей великий фонд наукових знань, стосовно до завдань нашого дослідження, зупинимось тільки на класифікації соціальних і особистісних компетенцій, що формуються на основі виховної діяльності у навчальних закладах. До їх числа відносять наступні основні групи компетенцій: морально-етичні, громадянсько-патріотичні, правові, трудові, художньо-естетичні, екологічні, розумові, фізичні, які забезпечують готовність особистості керувати собою. Кожна з них характеризується: а) на пізнавальному рівні розвитку компетентності; б) на чутливому рівні розвитку компетентності; в) на дієвому рівні розвитку компетентності. Деталізуємо тільки одну, цікаву для нас, *трудова компетентність*. Вона характеризується на пізнавальному рівні як сформованість здатності розуміти необхідність та важливість праці в житті людини; на чуттєвому рівні як сформованість здатності шанобливо ставитися до праці інших людей, розвиток у відповідності з можливостями віку, прагнення до добродійної конкуренції в різних видах діяльності; на дієвому рівні як сформованість

готовності до навчання, суспільно-корисної та інших видів праці, розвиток культури і дисципліни праці [26, с. 152–153].

Прихильники різних науково-філософських підходів до розуміння цінностей у своїх роботах, як правило, результат опанування цінностей на індивідуальному рівні розкривають через поняття « ціннісних орієнтацій ». Дослідники відзначають, що вперше, ще в радянський час, цей термін був використаний В. Ольшанським [27, с. 470–530], який розкривав його суть як систему особистісних цінностей людини, детермінованих певними соціально-психологічними факторами, тобто як один із способів функціонування цінностей у свідомості індивіда.

До теперішнього часу в науці сформовано певне поле поглядів і уявлень про ціннісні орієнтації особистості. В цілому вони перегукуються, взаємопроникаючи одне в одне, хоча є і певні, часом суттєві відмінності. Найчастіше ціннісні орієнтації визначаються як: загальна спрямованість особистості на ті чи інші цінності [14]; моральні позиції і мотиви поведінки особистості [28]; суттєвий компонент структури особистості, який складає змістовний бік її спрямованості та відображає характеристику особистісних ставлень до дійсності [29]. Існує і низка інших формулювань, але, в контексті нашого дослідження, інструментальне значення має підхід В. Мясіщева, який підходить до ціннісних орієнтацій як системи усвідомлених ставлень особистості до суспільства, праці, самої себе [30]. Той факт, що В. Мясіщев серед усвідомлених відносин особистості виділяє працю як самостійний компонент цієї системи, для нас є суттєвим теоретичним орієнтиром у дослідницькій роботі. В цілому ж, ми, слідом за Н. Ткачовою, узагальнюючи наукові уявлення про ціннісні орієнтації, вважаємо, що вони характеризуються такими основними компонентами: по-перше, ціннісні орієнтації є основою загальносвітоглядної позиції особистості, виступаючи результатом відображення в її свідомості пріоритетних для неї соціальних цінностей; по-друге, ціннісні орієнтації є психологічним новоутворенням інтегрального характеру, яке забезпечує цілісність свідомості, емоційно-чуттєвої сфери та поведінки людини; по-третє, ціннісні орієнтації є способом виявлення суб'єктивного ставлення індивіда до об'єктів навколишньої дійсності як засобів задоволення його потреб [17, с. 43].

На сьогоднішній день визначено конкретні фундаментальні цінності, які повинні міститися в основі педагогічного процесу. Причому, не дивлячись на те, що в цьому напрямку накопичений величезний фонд наукових знань, отримані знання в цілому не суперечать один одному. Як переконливий приклад можна привести систему освітніх цінностей, запропоновану В. Караковським. До таких він відносить вісім провідних цінностей і кожній із них дає своє змістовне визначення: земля – загальний дім людства, яке вступає в нову цивілізацію XXI століття; вітчизна – єдина, унікальна для кожної людини Батьківщина, надана їй долею; сім'я – початкова одиниця суспільства, природне середовище формування й існування особистості; праця – основа людського буття, яка виражає соціальну сутність людини; знання – результат різноманітної і, насамперед, творчої праці; культура – значне багатство, що накопичене людством у духовній й матеріальній сферах життєдіяльності; мир – спокій і злагода між людьми, народами, державою, головна умова існування землі й людства; людина – абсолютна цінність, « міра усіх речей », мета, засіб і результат виховання [31].

Враховуючи, що виділені цінності носять фундаментальний характер і складають основу загальнолюдських цінностей, для нас набуває методологічне значення віднесення до їх числа праці як основи людського буття. Більш детальний опис змісту цінностей, і в тому числі праці, представлено в дослідженні О. Вишневського, який виділяє шість великих груп цінностей. До них він відносить абсолютні, вічні цінності, основні національні цінності, основні громадянські цінності, цінності сімейного життя, цінності особистісного життя, валео-екологічні цінності. Залишаючи осторонь детальну характеристику кожної з цих груп, зазначимо, що праця як цінність знаходить своє місце в групі сімейних цінностей, де вона трактується як « культ праці, дбайливе ставлення до її результатів », так і в групі цінностей особистого життя. Тут уже можна спостерігати більш широке тлумачення праці. Ця цінність розглядається як « підприємливість, старанність, ініціативність, працьовитість ... надійність у праці, партнерстві » [32, с. 209-211; 33, с. 110-112].

Аналізуючи наукові уявлення про категорію « цінність», ми прийшли до висновку, що існує більш сотні різних визначень цього поняття, причому авторські трактування, істотно відрізняються між собою. Навіть у сучасних тлумачних словниках ця категорія теж розглядається по-різному. Так, як правило, цінності в них визначаються, як:

– продукт (предмети чи абстрактні ідеї) активної діяльності людини, спрямованої на трансформацію особистісних смислів-орієнтацій [34, с. 676];

– будь-який предмет, у тому числі й ідеальний, що має життєво важливе значення для суб'єкта (індивіда, групи, версти населення, людства), причому в широкому розумінні цінностями можуть виступати абстрактно привабливі смисли або ситуативні цінності, стабільно важливі для індивіда конкретні матеріальні блага, а у вузькому значенні цінності ототожнюються з духовними ідеями, які виражаються поняттями високого ступеня узагальнення [19, с. 436];

– явища матеріального й духовного плану, що мають позитивну значущість, тобто здатні задовольняти певні потреби суспільства чи окремої людини [35, с. 381-382];

– відображення значущості явищ і предметів реальної дійсності з точки зору їх відповідності (або невідповідності) потребам суспільства, соціальних груп чи особистості (у широкому значенні вказаного поняття), а також як моральні й імперативи (вимоги), що розроблені людською культурою, і які виступають продуктами суспільної свідомості (у більш вузькому значенні) [36, с. 442];

– етичні ідеали, основні переконання і цілі індивідуума чи суспільства [37, с. 431].

Висновки. У цілому аналіз запропонованих у науковій літературі різноманітних систем цінностей та їх компонентів дозволяє зробити висновок, що незважаючи на певні суперечливості, вони значно доповнюють і збагачують один одного.

Цінність як наукова категорія виступає найважливішим життєвим орієнтиром у предметній і соціальній дійсності, відображаючи особистісну і соціально-культурну значущість певних об'єктів і явищ. Цінність має змістовностворювальну, оцінювальну, нормативну, регулятивну, контрольну функції.

Праця в структурі соціальних і особистісних цінностей виступає в числі фундаментальних загальнолюдських цінностей. Вона розглядається як цінність, яка має певне місце в структурі соціальних і особистісних цінностей, які визначають образ соціальної реальності. Праця розуміється, з одного боку, як основний вид людської діяльності, що має: свідоме передбачення соціально ціннісного результату; усвідомлення обов'язковості досягнення соціально фіксованої мети; свідомий вибір, застосування, вдосконалення або створення знарядь, засобів діяльності та усвідомлення міжособистісних виробничих залежностей і відносин; як соціальна цінність і як концепт-ментальне утворення, яке являє собою значущі усвідомлювані типізовані фрагменти досвіду, які зберігаються в пам'яті людини, як багатомірне ментальне утворення, у складі якого виділяються образно-перцептивна, понятійна і ціннісна сторони як фрагмент життєвого досвіду, « квант пережитого знання».

Разом із тим, докладно розкривається ця цінність і в групі особистісних цінностей, де вона трактується, як повноцінна життєва самореалізація, тобто здатність до продуктивної діяльності, творча активність, успішність, конкурентоспроможність, працелюбність.

Список використаної літератури

1. Адольф В.А. Ценностные приоритеты учащихся старших классов общеобразовательной школы // Воспитание школьников / В. А. Адольф, Е. В. Валяева. – 2012. – № 10. – С. 9–23.
2. Абульханова-Славская К.А. Деятельность и психология личности / К. А. Абульханова-Славская. – М. : Наука, 1980. – 336 с.
3. Атанов Г. А. Деятельностный подход в обучении / Г. А. Атанов. – Донецк : ЕАИ-пресс, 2001. – 100 с.
4. Боева Л.П. Человек : деятельность и общение / Л. П. Боева. – М. : Мысль, 1978. – 216 с.
5. Деятельность и личность инженера-педагога // Тезисы докладов к совещанию исполнителей НИР по проблемам инженерно-педагогического образования. 13–16 июня, 1989 г. – Минск, 1989. – 78 с.
6. Дусавицкий А. К. Развитие личности в учебной деятельности / А. К. Дусавицкий. – М., 1996. – 238 с.
7. Завьялова Е.П. Совместная деятельность преподавателей и студентов в организации самостоятельной работы студентов / Е. П. Завьялова ; [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.asu.ru>

8. Игнатова В. В. Организационно-дидактические условия подготовки будущих педагогов профессионального обучения к организации сотворческой деятельности учащихся / В. В. Игнатова, О. В. Константинова // Вестн. Моск. гос. ун-та. Сер. : Педагогика. – М., 2008. – № 1. – С. 60–66.
9. Коршунов А. М. Отражение, деятельность, познание / А. М. Коршунов. – М. : Политиздат, 1979. – 216 с.
10. Леонтьев А. М. Деятельность. Сознание. Личность / А. М. Леонтьев. – Изд. 2-е. – М. : Политиздат, 1977. – 304 с.
11. Нестеренко В. Г. Вступ до філософії : онтологія людини : навчальний посібник / В. Г. Нестеренко. – К. : Абрис, 1995. – 336 с.
12. Сериков В. В. Личностно ориентированное образование / В. В. Сериков // Педагогика. – 1994. – № 5. – С. 16–21.
13. Тархан Л. З. Дидактична діяльність майбутніх інженерів-педагогів у процесі професійного навчання / Л.З. Тархан // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – № 20 (231). – Ч. III. – 2011. – С. 112-117.
14. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – СПб : Питер, 2001. – 288 с.
15. Выготский Л. С. Мышление и речь / Л. С. Выготский. – М. : Лабиринт, 2005. – 352 с.
16. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб : Изд-во Питер, 1999. – 720 с.
17. Ткачова Н. О. Аксиологічний підхід до організації педагогічного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі : Монографія. – Луганськ : ЛНПУ імені Т. Шевченка ; Х. : Каравела, 2006. – 300 с.
18. Москаленко В. В. Смысл жизни и личность / В. В. Москаленко, В. Ф. Сержантов. – Новосибирск : Наука. Сибирское отделение. – 1989. – 205 с.
19. Краткий психологический словарь / Ред.-сост. Л. А. Карпенко ; под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – [2-е изд. расш. испр. и доп.]. – Ростов-на-Дону : Изд-во « Феникс », 1999. – 512 с.
20. Золотухина-Аболина Е. В. Рациональное и ценностное (проблемы регуляции сознания) / Е. В. Золотухина-Аболина. – Ростов : Изд-во Рост. Ун-та, 1988. – 139 с.
21. Лазарев Ф.В. Маломерный человек : Введение в интервальную антропологию / Ф.В. Лазарев, Б. А. Литтл. – Симферополь : СОНАТ, 2001. – 264 с.
22. Тойнби А. Дж. Постижение истории / А. Дж. Тойнби ; пер. с англ. – М. : Абрис-Пресс, 2002. – 638 с.
23. Шпенглер О. Закат Европы : очерки морфологии мировой истории / О. Шпенглер. – Т. 2. Всемирно-исторические перспективы. – М. : Мысль, 1998. – 607 с.
24. Философские и социологические вопросы культуры социалистического общества / Реферативный сборник. – М. : 1978. – 157 с.
25. Буржуазная философская антропология XX века (сборник статей) / Ответ. ред. Б. Т. Григорьян. – М. : Наука, 1986. – 294 с.
26. Климин С. В. Содержание и методы объективной оценки формирования социальной компетентности в воспитании школьников-подростков / С. В. Климин // Мир психологии : Научно-методический журнал. – 2008. – №3 (55). – С. 149-158.
27. Ольшанский В. Б. Личность и социальная ценность / В. Б. Ольшанский // Социология в СССР – в 2-х т. – Т. 1. – М. : Мысль, 1966. – 582с.
28. Божович Л. И. Избранные психологические труды : Проблемы формирования личности / Под. ред. Д.И. Фельдштейна. – М. : Международная педагогическая академия. – 1995. – 205 с.
29. Платонов К. К. Структура и развитие личности / К. К. Платонов. – М. : Наука, 1986. – 225 с.
30. Коменский Я. А. Великая дидактика / Я. А. Коменский // Избранные педагогические сочинения : в 2-х т. – Т. 1. – М., 1982. – С. 242-346.
31. Караковский В. А. Стать человеком. Общечеловеческие ценности – основа целостного учебно-воспитательного процесса / В. А. Караковский. – М. : Творческая педагогика, 1993. – 80 с.
32. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : Посібник для студентів вищих навчальних закладів / О. І. Вишневський. – Дрогобич : Коло, 2006. – 326 с.
33. Козаков В. А. Самостоятельная работа студентов и ее информационно-методическое обеспечение : учебное пособие / В. А. Козаков – К. : Вища школа, 1990. – 112 с.
34. Современный словарь по психологии / Авт.-сост. В. В. Юрчук. – Мн. : Эхайда, 2000. – 704 с.
35. Хоменко С. В. Методика формування економічних знань у майбутніх інженерів-педагогів засобами комп'ютерних технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 « Теорія і методика навчання » / С. В. Хоменко. – Харків, 2008. – 20 с.
36. Харченко С. Я. Трудова соціалізація дітей та молоді / С. Я. Харченко, Ю. М. Філіппов, Н. Л. Отрощенко, Е. Г. Ємцева ; Держ. закл. « Луган. нац ун-т імені Тараса Шевченка ». – Луганськ : Вид-во ДЗ « ЛНУ імені Тараса Шевченка », 2010. – 200 с.
37. Большой толковый социологический словарь (Collins) / Сост.: Д. Джери и Дж. Джерри; пер. П. Н. Марчук. – Том 2 (П-Я) : [пер. с англ.]. – М. : Вече, 1999. – 527 с.

References

1. Adol'f V. A. (2012). Value priorities of pupils of the senior classes of a comprehensive school. *Education for pupils*, 10, 9–23 (in Russ.)
2. Abul'khanova-Slavskaya K.A. (1980). *Activities and Personality Psychology*. Moscow: Science (in Russ.)
3. Atanov H. A. (2001). *Activity approach in teaching*. Donetsk: EAY-press. (in Ukr.)
4. Bueva L. P. (1978). *Person: activities and communication*. Moscow: Think. (in Russ.)
5. The activities and the identity of the engineer-pedagogue. *Abstracts for research performers meeting on the problems of engineering and teacher education*. (1989). Mynsk. (in Bel.)
6. Dusavytskyu A. K. (1996). *Development of personality in educational activity*. Moscow (in Russ.)

7. Zav'yalova E. P. *Joint activities of teachers and students in the organization of independent work of students*. Retrieved from <http://www.asu.ru>.
8. Yhnatova V. V. (2008) Organizational-didactic conditions of training of future teachers of vocational training to the organization of student creative activities. *Bulletin the Moscow State University. Pedagogy*. 60–66 (in Russ.)
9. Korshunov A.M. (1979). *Reflection, activities, cognition*. Moscow, Polytyzdat. (in Russ.)
10. Leont'ev A. M. (1977). *Activities. Consciousness. Personality*. 2nd ed. Moscow, Polytyzdat. (in Russ.)
11. Nesterenko V. H. (1995). *Introduction to Philosophy: human ontology: Tutorial*. Kyiv: Abrys. (in Ukr.)
12. Serykov V.V. (1994). *Personality-oriented education*. *Pedagogy*, 5, 16–21 (in Ukr.)
13. Tarkhan L. Z. (2011). Didactic activity of future engineers-pedagogues in the vocational training. *Bulletin the Taras Shevchenko Lugansk National University*. 20 (231), III, 112–117 (in Ukr.)
14. Anan'ev B. H. (2001). *Person as the subject of cognition*. Pyter. (in Russ.)
15. Vuhotsky L. S. (2005). *Thought and Speech*. Moscow: Labyrint. (in Russ.)
16. Rubynshteyn S. L. (1999). *Principles of Psychology*. Pyter. (in Russ.)
17. Tkachova N.O. (2006). *Axiological approach to the educational process in schools: Monograph*. Kharkiv: Karavela. (in Ukr.)
18. Moskalenko V.V. (1989). *The sense of life and personality*. Novosybyrsk: Science. (in Russ.)
19. L. A. Karpenko (1999). *Short psychological dictionary*. In A.V. Petrovsky, M. H. Yaroshevsky. Rostov-na-Donu: Fenyks. (in Russ.)
20. Zolotukhyna-Abolyna E. V. (1988). *Efficient and value (the problem of the regulation of consciousness)*. Rostov: Rostov University. (in Russ.)
21. Lazarev F.V. (2001). *Multivariate person: Introduction to Interval Anthropology*. Symferopol': SONAT. (in Ukr.)
22. Toynby A. Dzh. (2002). *Study of history*. Moscow: Abrys-Press. (in Russ.)
23. Shpenhler O. (1998). *Decline of the West: Essays on the morphology of world history*. Vol. 2. The world-historical perspectives. Moscow: Think. (in Russ.)
24. *Philosophical and sociological issues of culture of socialist society* (1978). Abstract collections. Moscow. (in Russ.)
25. B.T. Hryhor'yan (1986). *Bourgeois philosophical anthropology of the twentieth century (collection of articles)*. In B.T. Hryhor'yan. Moscow: Science. (in Russ.)
26. Klymyn S.V. (2008). *World of Psychology: Research and methodical journal. The content and methods of objective evaluation of formation of social competence in the education of pupils-teenagers*, 3 (55), 149–158. (in Russ.)
27. Ol'shansky V. B. (1966). *Sociology in the USSR. Personality and social value*. Vol. 1. Moscow: Think. (in Russ.)
28. Bozhovych L.Y. (1995). *Selected psychological works: Problems of formation of personality*. In D.Y. Fel'fshteyna. Moscow: International Pedagogical Academy. (in Russ.)
29. Platonov K. K. (1986). *Structure and Development of personality*. Moscow: Science. (in Russ.)
30. Komensky Ya.A. (1982). *Great didactics. Selected Pedagogical Works. Vol. 1, 242-346*. Moscow (in Russ.)
31. Karakovskyy V. A. (1993). *To become a man. Human values – the basis of a holistic educational process*. Moscow: Creative Pedagogy. (in Russ.)
32. Vyshnevskyy O.I. (2006). *The theoretical foundation of modern Ukrainian Education: A Handbook for university students*. Drohobych : Kolo. (in Ukr.)
33. Kozakov V.A. (1990). *Independent work of students and its information-methodical maintenance: Handbook*. Kyiv: Higher school. (in Ukr.)
34. Yurchuk V.V. (2000). *Modern psychology dictionary*. Mynsk: Ekhayda. (in Bel.)
35. Khomenko S.V. (2008). *Methods of forming of economic knowledge of future engineers-pedagogues by means of computer technology*. Kharkiv. (in Ukr.)
36. Kharchenko S. Ya. (2010). *Labour socialization of children and youth*. Luhans'k: Taras Shevchenko Lugansk National University (in Ukr.)
37. *Sociological Explanatory Dictionary (Collins)* (1999). Vol. 2 (P-Ya) : Moscow: Veche. (in Russ.)

KOVALENKO Sergei,

Ph.D., assistant professor of engineering education and psychology Department,
Ukrainian Engineering and Pedagogical Academy
e-mail: kovalenko-61@yandex.ru

THE ROLE AND PLACE OF LABOUR IN THE SOCIAL AND PERSONAL VALUES OF MODERN SOCIETY

Abstract. Introduction. The contradictions between modern requirements for the preparation of the younger generation to live and work in society, forming of their valuable attitude to labour as a source of self-identity, realization inherent in human capabilities and common to citizens of Ukraine, including young people, situation of loss of most universal moral values, including the value of work.

Purpose. The aim is disclosure of content characteristics of value as a scientific category, defining the role and place of labour in the values of modern society.

Results. The theoretical basis of the study is the essence of copyright approaches to determining the semantic characteristic values as a scientific category, role and place of labor in the values of modern society. Despite the variety of scientific determinations of values their theoretical analysis allows to divide the most isolated concepts according to author's approaches. First, we pay attention to personal and activity approach. To our point of view, the structural and systemic approach is very productive. The cultural-interval and the subjective-individual approaches have definite importance in understanding of value as a scientific category.

The competence approach received deep development and became one of the leading methodological approaches in pedagogical and psychological researches.

The analysis of different value systems and their components can conclude that despite some inconsistency, they greatly complement and enrich each other.

Value as a scientific category is the most important subject in life guideline and social reality, reflecting the personal and socio-cultural significance of certain objects and phenomena.

Work in the structure of social and personal values stands among the fundamental human values. It is regarded as a value that has a special place in the structure of social and personal values that define the image of social reality. On the one hand, the labour is meant as a basic human activity, which is socially conscious prediction value results; compulsory social awareness achieve fixed objectives; choices, use, improvement or creation of tools, means of production and awareness of interpersonal relationships and relationships; as a social value and as a mental concept formation, which is a significant perceived typed snippets of experience that are stored in the memory of man as a multidimensional mental formation, consisting of distinguished figurative perceptual, conceptual aspects and value as a piece of life experience "the quantum of experienced knowledge".

However, this value is revealed in detail in the group of personal values, where it is treated as a complete self-fulfilment in life, that is, the capacity for productive activity, creative activity, performance, competitiveness, hard working.

Originality. The role of labour in the values of modern society is determined based on the theoretical study of different value systems and their components, analysis of the essence of copyright approaches to the characteristics of content value as a scientific category.

Conclusion. Results of the study will be useful for scientists studying the problems of labour education of youth.

Key words: *value, values of society, work, value attitude to work*

*Одержано редакцією 10.05.2016
Прийнято до публікації 28.05.2016*